

plăcabil, reînd cu pătrundere și nuanțare zbuciumul profund uman al eroului antic, în Hamlet el a urmat linia marilor interpreți, punînd în valoare problematica sufletească a personajului, cu înclinarea lui către valorificarea binelui, condamnarea ultragiului moral, către analiză și filozofare. Pe aceeași largă gamă a nuanțării psihice, a redat Zaharia Bîrsan adîncă frămîntare a ambiției morbide și criminalei sete de domnie a lui Macbeth sau umanizarea, prin suferință, a bătrînului Lear.

Creator al marilor roluri tragice din dramaturgia universală, Zaharia Bîrsan a fost și un interpret de ținută în drama istorică originală. Au rămas vii creațiile sale în Luca Arbore (*Uiforul*) sau Vlaicu Vodă, ca și în rolul Zefir, în care reda melancolia dragostei neîmpărtășite, alături de spiritul de sacrificiu, punînd sinceritate, nobilă sobrietate și patos în stilul interpretării.

Poet romantic întirziat, „liricul în cea mai desăvîrșită accepție a cuvîntului”, Zaharia Bîrsan nu s-a lăsat influențat de curentele ce exprimau predilecția exagerată pentru mister și simbol. Lirismul său e fondul expresiei poetice a unor stări psihice autentice, transpuse în versuri de o incontestabilă armonie și claritate. Întreaga sa operă — proză, poezie sau teatru — se caracterizează prin această trăsătură esențială: în nuvelă, dramă sau versuri, Zaharia Bîrsan rămîne un liric incontestabil.

Pentru arta și literatura națională, Zaharia Bîrsan rămîne mai ales ca om de teatru — dramaturg, actor, director de scenă, îndrumător al artei teatrale. Pe acest larg portativ s-a afirmat talentul personalității sale artistice. Dacă în creația literară a scriitorului poemul *Trandafirii roșii* reprezintă un moment culminant, valorificînd calitățile sale de poet liric și simțul compoziției dramatice, marea contribuție pe care a adus-o Zaharia Bîrsan mișcării teatrale din Transilvania timp de aproape cinci decenii îl situează printre cele mai reprezentative figuri de animatori și îndrumători ai teatrului românesc în perioada predecesoare transformărilor revoluționare ale zilelor noastre.

Mircea Măncuș

pionieri ai scenei românești

Un an după unirea Transilvaniei cu România, Clujul e dăruit cu un Teatru Național, limba românească rostită de pe scena acestui teatru consfințește dreptul de dezvoltare culturală în limba maternă a unui popor care formase dintotdeauna marea majoritate pe meleagurile Transilvaniei.

În trupa abia încheată a lui Zaharia Bîrsan erau actori mari, care prin personalitatea, talentul și pasiunea lor pentru meserie făceau din fiecare rol o mare creație artistică.

Olimpia Bîrsan, tovarășa care nu l-a părăsit niciodată nici în cele mai grele clipe din timpul istovitoarelor turnee prin Transilvania, a dus pe umerii ei toată greutatea primelor stagioni. Avînd o școală temeinică (eleva maestrului Rossi din Florența), a putut să abordeze o gamă înfinită de roluri, de la comedie la tragedie, posedînd o dicțiune perfectă și un timbru vocal de o rară sonoritate. A fost neîntrecută în Lady Macbeth, Messalina, Medeea, Electra, Doamna Clara, Vidra, Neera etc.

Unul dintre cei mai mari actori ai scenei românești — din păcate, azi uitat — a fost Ion Stănescu-Papa, despre care Zaharia Bîrsan spunea: „...la înființarea Teatrului

Național din Cluj a fost cel dintâi care, fără nici o vorbă, fără să întrebe nimic, fără să se gîndească o clipă la ce ar putea să-i aducă ziua de_mîine, a răspuns la chemarea ce i s-a făcut, din toată inima lui. Și-a părăsit situația frumoasă de la Teatrul Național din Craiova, și-a lăsat vechile posturi, și-a lăsat un trecut întreg acolo, și-a lăsat casa, prietenii, familia și a venit să pună o piatră trainică din sufletul său la temelie acestui teatru care trebuia să ia ființă. Iată ce n-are și nu trebuie să se uite niciodată!"

Am avut fericirea să îl am un an profesor. Pe timpul cînd vechea „școală declamatorică“ era încă apreciată, Stănescu-Papa ne îndruma spre simplificarea mijloacelor de expresie, spre interiorizare și firesc.

Pe scenă era de o simplitate și de o naturalețe cuceritoare, atît în vorbă cît și în gesturi. După atîtea zeci de ani îmi este neșters din memorie în Doctorul Jüttner, în Trahanache, în Polonius.

Printre pionierii Teatrului Național din Cluj a fost și Mihăilescu-Brăila, actor cu rare calități, cu o voce deosebit de caldă, care a jucat cele mai variate roluri, de la „amorezii“ de salon la Baronul din Azilul de noapte și la Prințul din Heidelbergul de altădată.

Pe veșnic tînărul Neamțu-Ottonel îl admirăm și astăzi pe scenele bucureștene. Pe scena Naționalului din Cluj s-a distins nu numai ca un admirabil actor, ci și ca un priceput director de scenă. Rolurile pe care le joacă și azi pledează mai elocvent despre marele său talent decît modestele mele rînduri.

Cu astfel de oameni a lucrat Zaharia Bîrsan în primele stagiuni ale primei scene ardelen.

Cei 25 de artiști din care se compunea trupa erau plini de entuziasm, ei și-au părăsit tihna lor de acasă și au venit la Cluj să înceapă totul de la capăt. Dormeau în cabinele teatrului, își copiau singuri rolurile și repetau zi și noapte. Zaharia Bîrsan însușlețea mica sa trupă. Firea sa de boem, optimismul cu care privea în față piedicile și mizeriile inerente începutului au avut darul de a crea un colectiv de actori tot atît de inimoși, de o voinție creatoare, tot atît de optimiști și încrezători în viitor cum era conducătorul și neîntrecutul lor animator.

Bîrsan avea o intuiție deosebită pentru a face distribuțiile cele mai potrivite. Era interesant felul cum lucra ca director de scenă. Lăsa actorului libertate deplină, dar îi explica și lămurea cîteva puncte de pe parcursul rolului. Acestea erau punctele de reper în jurul cărora interpretul își concentra întreg rolul. Zaharia Bîrsan avea o intuiție excepțională de a da actorului exact ceea ce îi trebuia pentru ca să-și poată compune și crea rolul. La repetiții ajungea doar simpla lui prezență ca totul să decurgă în cea mai perfectă disciplină. Avea o personalitate artistică rar întîlnită. Autoritatea sa neîmpusă pornea dintr-o înrîurire personală pe care o avea asupra tuturor celor din jurul său. o pondere calmă, în care logica rece se îmbina cu o căldură generoasă, care îl făcea coplesitor de superior și convingea chiar în lucrurile pe care le credeai imposibile. Îmi amintesc că eram abia la începutul carierei mele de actriță cînd, chemîndu-mă în cabinetul său, mi-a spus: „Iată un rol care ți-ar merge bine, dar trebuie să te previn că e foarte greu...“ și mi-a arătat un caiet gros de vreo 60 de pagini. Era vorba să joc rolul titular dintr-o piesă în care juca și el, Zaharia Bîrsan. „Ce crezi, vei putea să-l joci peste două săptămîni?“ M-am comportat ca orice actriță tînără, într-o astfel de situație, și, în timp ce întindeam mîna să iau textul, am răspuns repede și hotărît, parcă temîndu-mă să nu se răzgîndească: „Sigur că voi putea!“ Dar graba mea prea tinerească și poate imprudentă a fost potolită de un zîmbet plin de bunăvoință și înțelegere, însoțit de binecunoscutul său gest de a-și îndrepta șuvița de păr care îi cădea pe frunte, și mi-a răspuns: „Nu, nu, peste două săptămîni nu vei putea, dar peste trei săptămîni sînt sigur că vom juca piesa.“ Îmi aduc bine aminte că în vorbele acestora ale sale am simțit și dojana pentru graba mea, dar și un curaj pe care nu mi l-ar fi putut da nimeni mai bine decît el. Iar gîndul că nu trebuie să-i înșel încrederea pe care mi-a arătat-o mi-a oțelit voința, iar peste trei săptămîni am jucat unul din cele mai frumoase și grele roluri din cariera mea: Miss Ba.

Acesta era directorul Zaharia Bîrsan, și sînt bucuroasă că astăzi, după atîția ani, prin aceste rînduri, pot să-i mulțumesc pentru tot ce a făcut pentru Teatrul Național din Cluj.

Maria Cupcea